

Faruk Kozić

INOVACIJE I POLITIČKE MODERNIZACIJE

Sažetak

U ovom radu dajemo kratak pregled inovacija, izuma i modernizacija, kao pokretača napretka. Politička modernizacija je najkonfliktnije područje modernizacije. Polazeći od najjednostavnijih i višedimenzionalnih koncepata modernizacije, ovaj tekst se bavi aktuelizacijom, propitivanjem političke i kulturne modernizacije, imitacije ili modernizacije modela...U tekstu se razmatraju ključne tačke modernizacije i kako se ona u praksi događa. Ne ispušta se iz vida politička, kulturna i socijalna komponenta koje sve utiču na karakter i domete modernizacijskih procesa. U tekstu se propituje relacija globalizacije i tranzicija. Analiziraju se refleksije globalizacije na tranzicijske društvene promjene i njen uticaj na identitete. Tranzicija i globalizacija su pojačale važnost modernizacije i identitetskog pitanja.

Ključne riječi: *globalizacija, identitet, kultura, liberalizam, modernizacija, inovacija, tranzicija*

INNOVATION AND POLITICAL MODERNIZATION

Summary

In this paper, we present a brief overview of innovation, invention and modernization, as well as powerhouses. The most conflictual political modernization is the modernization. Starting with the simplest and multidimensional concepts of modernization, this article deals with the actualization, questioning the political and cultural modernization, imitation or modernization model ... The paper discusses the key points of modernization and how it happens in practice. Not discharged from sight political, cultural and social components that affect the character and scope of the modernization process. The paper examines the relation between globalization and transition. It analyzes the reflection of globalization on the

transition of social change and its impact on identity. Transition and globalization have reinforced the importance of modernization and identity issues.

Keywords: *globalization, identity, culture, liberalism, modernization, innovation, the transition*

Uvod

Političke modernizacije su pod snažnim uticajem socijalnih inovacija.¹ Živimo u vremenu brzih i raznovrsnih tehničko-tehnoloških i socijalnih inovacija koje stimuliraju političke modernizacije i razvoj. Modernizacija je kretanje čovječanstva, od stvarnog ka zamišljenom stanju. Ona se jednostavno definiše kao opći proces prelaska iz tradicionalnog u moderno društvo ili modernost, čiji je rezultat vjerovanje u razum, racionalnu akciju, industrijsku, tržišnu ekonomiju, priznavanje prava i sloboda pojedinaca, demokratsku političku organizaciju i socijalnu strukturu zasnovanu na klasnoj društvenoj podjeli.² Taj proces obuhvata: *političku modernizaciju*, odnosno, razvoj ključnih institucija (političkih stranaka, parlamenta i glasanja), koji omogućava učestvovanje u donošenju odluka; *ekonomsku modernizaciju*, koja uključuje rastuću podjelu rada, upotrebu upravljačkih tehnika, usavršavanje tehnologije i povećavanje trgovačkih olakšica; *društvenu modernizaciju*, koja dovodi do sve veće pismenosti, urbanizacije, opadanja tradicionalnog autoriteta, rastuću socijalnu i strukturnu diferencijaciju; *kulturnu modernizaciju*, bitno obilježenu procesom sekularizacije³, u kojem religijsko mišljenje, praksa i institucije gube svoje primarno društveno značenje. Za modernizaciju društva najvažniji je ipak tehnički razvoj, to je prvi preduslov za modernizaciju uopće.

¹ Stojan Tomić, "Socijalne inovacije i političke modernizacije", Treći program Radio-Sarajeva, jul, avgust, septembar, 1984., br. 46, str.185-232.

² Rade Kalanj, "Dimenzije modernizacije i mjesto identiteta", Socijalna ekologija - časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline, Zagreb, br. 2-3, 2007., str. 113-156.

³ **Sekularizacija** (posvjetovljenje) je proces smanjivanja uticaja religije u društvu. Nauka, tehnologija i materijalizam dobijaju sve veću važnost u oblikovanju vrijednosti i normi modernih društava, dok religijski simboli i institucije gube na važnosti.

Brojni su prigovori da se ovakvo poimanje zasniva isključivo na konceptu razvoja Zapada i da je to važno obilježje savremenih evropskih država. Modernost i modernizacije pojmovno ne treba poistovjećivati. Modernost je jedna, a putevi i modeli modernizacije različiti su i raznovrsni. Ispravnije je govoriti o modernizacijama koje opću ideju modernosti kombinuju s različitim kulturama i društvenim iskustvima.⁴

Politička modernizacija

Politička modernizacija samo je jedan vid modernizacije društava koja su se tokom historije kretala prema savremenoj demokratiji. Pitanje političke modernizacije u savremenom svijetu pokazuje se i kao praktična potreba i kao cilj svakog onog društva koje se još ne može smatrati stabilnom demokratijom. To su društva u tranziciji koja započinju ili nastavljaju političke modernizacije. Može se, s druge strane, govoriti i o tipu političke modernizacije karakteristične za društva konsolidovane demokratije. Lakše određenje političke modernizacije je ono koje polazi od teze o modernizaciji političkih institucija i organizacija. To je modernizacija društava koja su se tokom historije kretala prema demokratiji, autonomiji odlučivanja i slobodi izbora.⁵ Modernizacija podstiče nastanak novnih vrijednosti, koje opet utiču na razvoj demokratskih institucija. Razvoj političke modernizacije tekao je kao proces emancipacije od srednjovjekovnih institucija i koncepata politike zasnovane na političkoj teologiji - prema demokratskim oblicima vladavine, poštivanju ljudskih prava i sloboda, te uvažavanju kulturnih razlika i manjinskih prava.

Historijski prekid s političkim institucijama srednjeg vijeka i političkom teologijom odigrao se 1789. Godine, sa Francuskom buržoaskom revolucijom. Ta se godina smatra prekretnicom u razumijevanju odnosa svjetovno - religijsko i u uspostavljanju sekularizma. To je i godina sukoba društvenog konzervativizma i liberalizma, tradicije i modernizacije. Politička modernizacija je jedna od dimenzija ljudskog razvitka. Političke modernizacije su donijele demokratizaciju, građanske i političke slobode, širenje ljudskih prava. To je stalni proces društvenog razvoja ka demokratiji

⁴ Rade Kalanj, "Dimenzije modernizacije i mjesto identiteta", n.dj., str. 113-156.

⁵ **Andelko Milardović, Politička modernizacija**, Vjesnik, hrvatski politički dnevnik, Zagreb, 13. ožuljak 2008., *Centar za politološka istraživanja* - www.cpi.hr

i slobodama, jer demokratije i slobode kao da nikad nije dosta.

Politička modernizacija se može tumačiti u skladu s demokratizacijom i talasima demokratizacije od 19. do 21. vijeka. Značajan doprinos teoriji talasa demokratizacije dao je S.P. Huntington u knjizi „Treći val“. Talasi demokratizacije podrazumijevaju liberalizaciju, tranziciju i konsolidaciju demokratije. Sadašnja politička modernizacija poklapa se s dugim i trećim talasom demokratizacije.⁶ Politička modernizacija zapadnih demokratija je transformacija demokratskih političkih institucija, pod uticajem globalnih promjena i novih vrijednosti - kao što su *znanje, informacije, simboli, ideje, komunikacija i kreacija*. Ona ide u pravcu jačanja demokratskih političkih institucija, participacije, kritike autoriteta vlasti i političke kulture. *Drugi* vid političke modernizacije pokrenut je slomom socijalizma 1989. godine,⁷ kroz raskid sa starim totalitarnim i posttotalitarnim režimima.

U većini tranzicijskih zemalja politička modernizacija ili demokratizacija završili su u nekom obliku krahke i nepotpune demokratije. I BiH spada u te zemlje koje trebaju nastaviti s političkom modernizacijom i boljom unutrašnjom organizacijom i racionalizacijom... Većini zemalja u tranziciji modernizacija i prihvatanje standarda Evropske unije. U zemljama nastalim iz bivše SFRJ postoje pojedinci, grupe, organizacije, stranke i snage koje su nedemokratske, koče razvoj i promjene. Sva su društva suočena s modernošću, ali su putevi i modeli modernizacije različiti i raznovrsni.⁸ Kroz proces političke modernizacije na Balkanu, sve te zemlje bi trebale postati dio Evropske unije. Novinu predstavlja Hrvatska koja je 01.07.20013. godine postala 28 članica EU. Za modernizaciju je od presudne važnosti demokratska politička kultura. Značajno je pitanje prenošenja tradicije preko historijske kulture i djelovanje na modernizacijske procese. *Postindustrijska, umrežena i društva znanja* organizuju se na novim vrijednostima. Politička modernizacija zapadnih društava povezana je s usponom političkih i građanskih prava i sloboda koja određuju položaj pojedinaca i mogućnost učestvovanja u organizaciji građanskog društva. To je politička demokratija, neposredna ili predstavnička, u kojoj pojedinac

⁶ Isto.

⁷ Godine ostvaranja političke modernizacije u Evropi su 1789., 1848. i 1989. godina.

⁸ Rade Kalanj, „Dimenzije modernizacije i mjesto identiteta“, Socijalna ekologija, Zagreb 2-3/2007.

ima svoj identitet političkog subjekta i građanina.

U okviru liberalnog poretka pojavljuju se manjine koje traže političko priznanje, a oslanjaju se na civilno društvo i njegove mogućnosti političke modernizacije. U razvijenim zapadnim društvima politička modernizacija morala je uvažavati podsticaje iz civilnog društva. Sva liberalna društva suočila su se sa problemom manjina. Zato treba usvojiti da je neko društvo demokratsko ako uvažava i pravilno tretira manjine.

Manjine svoju posebnost postavljaju kao načelo koje ih izvlači iz političke marginalnosti, potlačenosti i diskriminacije. U novije vrijeme došlo je do teorijskog spora između dvije tradicije moderne demokratije, *liberalne*, pretežno anglosaksonske („politički pluralizam“) i *republikanske* koja se vezuje za francusku političku misao. Prva je sklona pluralističkim korekcijama, a druga ostaje pri načelu da republika kao zajednica ravnopravnih građana u osnovi zadovoljava sve individualne i kolektivne zahtjeve. Tako su se *politički liberalizam* i *republikanizam* pokazali kao dva slična, ali ipak različita modela političke modernizacije. Prvi u okviru liberalno-demokratskog poretka priznaje mogućnosti pluralizacije posebnih političkih identiteta, a drugi u okviru liberalno-republikanskog poretka polazi od pretpostavke da su identitetske posebnosti već uključene u opštevažeće političko i građansko uređenje republike.

Modernizacija postsocijalističkih društava je složena, a problem politike identiteta više je izražen nego drugdje. Ona su morala krenuti od teškog stanja *socijalističke modernizacije*. U tom periodu bili su važni samo ciljevi modernizacije. Civilno društvo je prihvaćeno kao uporište iz koga dolaze podsticaji za demokratsku reformu ili političku modernizaciju, a u periodu konsolidacije demokratije ono se ispostavilo kao korektiv i protivteža *partiokratiji*.⁹ Civilno društvo se pojavljuje kao lijek za sve društvene bolesti. Ono ne teži radikalnoj promjeni, već reformama i promjenama u raznim oblastima, kako bi sistem bolje funkcionisao, a građani bili zadovoljniji.

⁹ Parlament je mjesto gdje se u demokratskoj, tolerantnoj atmosferi treba slobodno govoriti i raspravljati o svim relevantnim temama za društvo. Članovi parlamenta izabrani su kao predstavnici naroda i trebalo bi da izražavaju vox populi. U posljednje vrijeme jača u parlamentima stvarni uticaj političkih partija, ponegdje nastaje klasična *partiokratija*. Poslanici prenose političku volju organa političkih partija koje su ih kandidovale, a to se sa interesima naroda koji je za njih glasao ne mora uvijek poklapati.

Ako poredimo političku modernizaciju sa socijalnom, tehničkom i tehnološkom modernizacijom, onda je politička modernizacija svakako najkonfliktnije područje modernizacije. Savremena politička društva žive u napetosti između stabilizacije (održavanja), evolucije i revolucije (promjene). Dok jedni nastoje da održe postojeće društveno stanje, drugi ga stalno mijenjaju. Zato je dolazilo do sukoba između promjene i održavanja. U stvarnosti postoji promjena bez održavanja i održavanje bez promjene, a to snažno deformiše modernizaciju. Tako dolazi do sukoba između tradicije i mijene, između reproduktivnih i kreativnih snaga, između imitacije i kreacije, tj. do sukoba između teorije oponašanja i teorije inspiracije (Ernest Cassirer). Zato analitičari imaju zadatak da utvrde šta u posmatranoj sredini preovladava, promjena ili tradicija, odnosno kako koegzistiraju te dvije protivriječnosti – tradicija i inovacija.

U raznim historijskim okolnostima mnoge političke revolucije su zagušile i prigušile socijalne revolucije, a to je dovelo do bitnog poremećaja odnosa između socijalne inovacije i političke modernizacije. Na mnogim područjima došlo je do zamora političke modernizacije zbog odsustva ili zagušenja socijalnih promjena kao socijalne modernizacije i zato politička modernizacija ostaje ograničena. Politička modernizacija bez socijalne modernizacije je nepotpuna i nedovršena. To dovodi do neželjenih posljedica, jer se pobjede često plaćaju porazima, a napredak nazatkom. To se događa tamo gdje se imitira prošlost i nudi kao budućnost. Zato bismo mogli reći da je imitacija najveći neprijatelj modernizacije. Nije dobro ako se revolucije, politički sistemi, modeli, uspješne privrede, tranzicija, privatizacija nekih država samo kopiraju ili imitiraju. Ranije se i smatralo da su uspješne revolucije bile najveći vid kreacije.

Sudbina političke modernizacije mnogo je neizvjesnija i teža od tehničko-tehnološke. Mnoge socijalne inovacije reducirane su upravo od strane političke modernizacije. U budućnosti će biti teško sužavati područje imitacije u korist proširenja područja kreacije. Teško je iz savremene političke modernizacije potisnuti konzervativni koncept modernizacije.¹⁰

Na svjetskoj političkoj sceni egzistiraju mnogobrojni koncepti (sadržaji i oblici) političke modernizacije koji su u međusobnoj konkurenciji. Jedna modernizacija išla je stazama samoupravljanja,

¹⁰ Stojan Tomić, "Socijalne inovacije i političke modernizacije", Treći program Radio-Sarajeva, jul, avgust, septembar, 1984., br.46, str.185-186.

druga stazama demokratskog upravljanja, a protiv samoupravljanja - postoji kapitalistički, zatim nekapitalistički i propali socijalistički koncept modernizacije. Jedni su bili za socijalizam bez komunista, drugi za socijalizam, ali protiv komunista, treći su generalno protiv socijalizma i komunizma. Jedni su za liberalizam drugi za neoliberalizam, koji je u krizi. Modernizacije negdje poprimaju oblik pobune, negdje oblik revolucije, negdje su bez bune i revolucije, a to je tad tzv. tiha modernizacija. Neke modernizacije navukle su na sebe plašt protestnih akcija, druge su u okviru klasnih borbi, treće sve to rješavaju u okviru parlamentarnih institucija. Mnogi nastoje da provode modernizaciju pomoću tradicionalnih i konzervativnih institucija. Talas arapskih promjena danas mnogo nam govori kako je teško promijeniti stare, tradicionalne i konzervativne sisteme, te kako se čuvaju stečene pozicije i privilegije. To također pokazuje i koliki je uticaj velikih sila na promjene u nerazvijenim zemljama i regionima. Opstanak autoritarnih režima pokazuje koliko je teško napraviti političke i društvene promjene.¹¹

Najteža su dva pitanja – kako mjeriti političku modernizaciju i kako sadržajno definisati političko modernizovanje društva, odnosno kako u datom sadržaju uskladiti ciljeve, metode i smisao modernizacije. Društva se mijenjaju i imaju svoju logiku kretanja i promjena. Društvene promjene, inovacije i modernizacije ljudi prihvataju ili odbijaju. Oni koji ih prihvataju ostaju u trendu promjena i modernosti, a oni koji ih ne prihvataju ostaju zarobljeni u tradiciji i zaostaju u razvoju.

Kulturna modernizacija

Kulturna globalizacija je susret različitih svjetskih kultura i običaja. Protok robe, kapitala i ljudi preko državnih granica nosi sa sobom i protok navika, običaja i kultura. Ovaj proces kod različitih ljudi izaziva različite reakcije. Neki smatraju uticaj nove kulture pozitivnim procesom koji obogaćuje postojeću kulturu, a drugi u novoj kulturi vide prijetnju utvrđenim vrijednostima i pravilima. Globalni problemi zahtijevaju i sagledavanje sa aspekta globalne kulture. Kulturna modernizacija je područje gdje se kultura najčešće posmatra kao glavno uporište formiranja i razumijevanja identiteta. U univerzalno moderniziranim, tranzicijskim i nedovoljno razvijenim

¹¹ Entoni Gidens, *Sociologija*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2005., str.439.

društvima, religijska uvjerenja i religijske kulture igraju važnu ulogu u profiliranju identiteta. Kulturna modernizacija nije samo sekularizacijski proces, koji se svodi na gubitak važnosti religijskog mišljenja i institucija, već se pokazuje kao mnogo šire diferencirano provođenje i razumijevanje raznih oblika modernizacije.¹²

Sva novija razmatranja kulturne modernizacije, ističu ulogu religije, naglašavaju problem „kulturne uslovljenosti“ i različite modernizacije kulture. To se obrazlaže detaljno u kapitalnom djelu ekonomskog historiča Davida S. Landesa *Bogatstvo i siromaštvo naroda. Zašto su neki tako bogati, a neki tako siromašni?* Na osnovu dugotrajnih istraživanja on je zaključio da iz historije ekonomskog razvitka treba da učimo da je presudna upravo kultura. Mnogi autori koji se bave globalizacijom kao najnovijim kretanjem modernizacije u svjetskim razmjerama ističu značaj kulture. Ekonomska i politička globalizacija i modernizacija razvijaju se prema načelima rasta, konkurencije, prestiža i jačanja vlastite moći. Kulturna modernizacija se posmatra kao područje na kome najviše dolaze do izražaja posljedice i reflektivno sagledavanje tih trendova u svijetu. Kultura kao opći komunikacijski proces izložena je ekonomskoj, tehnonaučnoj i političkoj moći, ali ona je glavna prepreka toj moći. Kultura se pojavljuje kao područje vijekovima baštinjenih specifičnosti koje se odupiru logici univerzalne sekularizacije i homogenizacije. Sliku svijeta današnjih ljudi koji žive svojim lokalnim životom, sve više prožimaju ideje i vrijednosti koje dolaze iz raznih krajeva svijeta. Oblikuju se *hibridne kulture*, transnacionalne medijske korporacije prodiru u nacionalne kulture, pa se mijenja i kulturna pozicija savremene države. Nacionalne kulture su imale centralnu ulogu u učvršćivanju odnosa između političkog identiteta, samoodređenja i državne moći - i to će ostati snažan izvor svih socijalnih, etičkih i političkih modernizacija.

Postoje kulturne inovacije, i one su česte u svijetu. Raznolikost pogleda na svijet je beskonačna. Formulacije Univerzalne Deklaracije UNESCO-a o kulturnoj raznolikosti, iz 2001. godine, govore o tome

¹² Sekularizirani Zapad suzdržava se od postavljanja nekih pitanja, kao što su: „Šta je dobar život? Koje su naše dužnosti prema porodici, prijateljima i drugim članovima zajednice? Je li smrt kraj kojeg se svi moramo bojati ili odlazak u bolji svijet? Šta je sa onima koji ne nalaze svoje mjesto u tržišnom društvu?“ Neki autori smatraju da je zapadu potrebno duhovno a ne vojno naoružanje. (Etzioni, 2007: 25) Zapad će se morati napajati razrađenom verzijom laičkog humanizma i umjerenim religijskim vjerovanjima.

da: kulturu treba posmatrati vrlo široko, kao skup distinktivnih, duhovnih i materijalnih, intelektualnih i afektivnih elemenata koje karakterišu neko društvo ili neku društvenu grupu. Ona pored umjetnosti i književnosti, obuhvata načine života u zajednici, sisteme vrijednosti, tradicije i vjerovanja. Novije definicije kulture su šire od onih koje su koncentrisane samo na kulturnu baštinu. Kultura obuhvata sve elemente okoline, tradicionalnog i savremenog, koji omogućuju da živimo u svijetu i da se ne osjećamo ugroženim i isključenim iz društvenih tokova. Svijet u kome živimo može biti bolji, humaniji i kulturniji, počevši od lične, opće i posebne kulture, kako bi se ostvarila humanija vizija svijeta.

Globalizacijske promjene u svijetu ukazuju na mogućnost zajedničkog življenja u razlikama. Kulturne razlike ne mogu opstati bez otvorenosti i tolerancije. Neki autori govore o procesu priznavanja različitosti. Savremene i moderne kulture sadrže dimenziju humanizma i emancipacije društva i čovjeka. *Kulturni relativizam* se razumije kao etičko načelo koje naglašava neutralnost naspram različitih kultura. Tako se pokušava afirmisati unutrašnja vrijednost svake kulture. Najbolje stajalište je ako se kulturni relativizam shvati samo kao metodološko načelo. Tako je Levi Strauss bio osvjedočeni borac protiv *etnocentrizma*, *rasizma* i *kulturno-ideološkog ekskluzivizma*. Jirgen Habermas je otkrio bitnu važnost komunikacije kao faktora moderne kulture i društvene integracije.

Globalizacija kao modernizacija

Globalizacija označava ekonomski, politički i kulturni proces koji je omogućen brzim razvojem transporta i komunikacija, razvojem tehnologije i elektronskom informatičkom revolucijom. Globalizacija svijeta traži i nameće drugačiju ekonomiju, politiku, kulturu... Ona predstavlja značajni niskorak u modernizaciju i zahvatila je cijeli svijet, države i narode, sve oblasti života i rada. Ona je proces koji ujednačava svijet. Zemlja i regije koje nisu uključene u proces globalizacije ostaju siromašni i zaostaju u razvoju. Sve se jasnije izdvajaju tehnologije, metode i definišu kriteriji uspješnosti. Tehnika predstavlja najznačajniji faktor društva i najintenzivnije promjene odvijale su se pod uticajem razvoja tehnike.¹³ Konkurentska borba

¹³ Radoš Radivojević, *Tehnika i društvo*, Fakultet tehničkih nauka, Novi sad, 2003, str.57.

sve je oštrija na globalnom tržištu, na njemu ostaju samo najveći, najmoćniji, najuporniji i najbogatiji... Globalizacija predstavlja jednu modernizaciju. Globalizacija se različito reflektuje na različita društva, države, regije i kulture. Može se govoriti o tri dominantna gledišta o globalizaciji koja se reflektuje na kulturu identiteta. To su: *neoliberalno, reformističko i radikalno gledište*. Zagovornici neoliberalnog gledišta slijede klasični liberalni princip prema kome je tržište osnovni pokretač ljudskog napretka, slobode, demokratije i mira. Oni se oslanjaju na teorijske ideje o slobodnoj trgovini, koja polaze od toga da državne granice ne bi smjele predstavljati barijere korištenju resursa u svjetskoj ekonomiji.

Krajem dvadesetog stoljeća, u toku rastućeg prodora ekonomske globalizacije, neoliberali su osnažili klasična liberalna gledišta protiv državne intervencije kao ograničavajućeg faktora tržišnih aktivnosti. Prema njihovom mišljenju, država nije u stanju kontrolisati globalizaciju. Globalnim se tržištima treba prepustiti da djeluju bez ikakvih ograničenja. Prema neoliberalima, globalizacija je moguća samo otklanjanjem regulacije i ukidanjem vladinih restrikcija koje mogu ometati slobodno kretanje novca, dobara, usluga i kapitala. Oni zagovaraju napuštanje državne kontrole cijena i nadnica i proklamuju privatizaciju kao mjeru koja maksimalno ograničava državno vlasništvo nad proizvodnim potencijalima. Insistiraju na smanjivanju vladinih troškova za potrebe društvene dobrobiti, uz argumentaciju da tržišni mehanizmi igraju ključnu ulogu u penzijskoj i zdravstvenoj politici i svim drugim područjima socijalne sigurnosti. Neoliberalizam je vladajući koncept i opći politički okvir globalizacijske modernizacije. To je pristup koji je u službi moći dominantnih klasa i zemalja savremenog svijeta. Početkom osamdesetih godina prošlog vijeka vlade najmoćnijih zemalja globalizaciju su shvatale kao realnu šansu za uspostavljanje svjetske neoliberalne politike.¹⁴ Krajem dvadesetog vijeka neoliberalne ideje su uglavnom prihvaćene kao opće mišljenje.

Reformizam ili *globalna socijaldemokratija* najači je suparnik neoliberalnoj politici globalizacije. To se gledište temelji na tradiciji

¹⁴ Institucije, kao što je Međunarodni monetarni fond, Svjetska banka i Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj, globalizaciju povezuju s liberalizmom. Poslovna udruženja kao što su Međunarodna organizacija poslodavaca i Svjetski ekonomski forum, djeluju kao da su nosioci neoliberalizma.

keynezijanske ekonomije¹⁵, New Deal i „Velikog društva“ u Sjedinjenim Državama, te na zapadnoevropskoj državi blagostanja od 1945. godine. Reformisti i liberali vjeruju da kapitalizam može biti snažni pokretač društvenog razvoja. Reformisti misle da postizanje boljih rezultata pretpostavlja primjenu adekvatnih *javnih politika*. Za njih neoliberalni kapitalizam proizvodi društvene i ekonomske nepravde. Globalno tržište ne može društveno opravdano i racionalno funkcionisati bez korekcija koje uvode javne političke institucije. *Reformisti zagovaraju* široki spektar mjera koje podstiču pozitivne, a uklanjaju negativne rezultate kapitalizma. Predlažu kontrolu neograničenog korištenja resursa, misleći da se na taj način mogu izbjeći štete prouzrokovane tržišnom nestabilnošću, pa i problematične posljedice socijalne nejednakosti. Zalažu se za državne garancije minimalnog životnog standarda, kako bi siromašni socijalni slojevi bili zaštićeni od posljedica kapitalizma. Može se govoriti u tom kontekstu i o protumoderni ili njezinoj noćnoj strani, te o ksenofobiji kao radikalnoj opoziciji. Kao dio desno radikalnih populističkih ideologija, ksenofobija počiva na iracionalnom strahu od stranaca. Moderna ksenofobija je nastavak historije netolerancije. Ksenofobija kao drugo ružno lice moderne pokazuje njenu mračnu sliku.¹⁶

Modernizacija društvenih institucija ostvarila je produktivniji, slobodniji i sigurniji život građana. Međutim, ona ima i svoju lošu stranu. I Antoni Gidens je pisao o lošim strana modernizacije i porastu društvene refleksivnosti.¹⁷ Marks i Veber su govorili o problemima modernog vremena, navodeći klasnu borbu i težnju za materijalnim progresom koje su rezultirali otuđenjem pojedinaca. Emil Dirken je govorio o nestabilnim uslovima, o *anomiji*, osjećaju besciljnosti

¹⁵ **Keynezijanska škola.** Klasičari i neoklasičari su smatrali da će slobodno preduzetništvo, pod uslovima da se vlada ne miješa u njegove aktivnosti, koristiti sredstva na način koji najviše koristi čitavom društvu. Keynes osporava Sayov zakon i smatra da se izjednačavanje ponude i potražnje, na prihvatljivom nivou zaposlenosti, ne može postići bez djelovanja države. Uz državnu intervenciju je moguće postići ravnotežu na tržištu i približiti se punoj zaposlenosti, što nije bila karakteristika ranijih kapitalističkih društava. Isto tako, za razliku klasičara kojima je glavna ekonomska snaga ponuda, Keynesu je potražnja glavna ekonomska snaga. Uz Keynesa, glavni predstavnici ove škole su Gunnar Myrdal i Michal Kalecki.

¹⁶ **Andelko Milardović,** “Ksenofobija - drugo lice druge moderne”, Vjesnik online, hrvatski politički dnevnik, Zagreb, 4.listopada 2007. Centar za politološka istraživanja - www.cpi.hr.

¹⁷ Antoni Gidens, n.dj., str.698-699.

ili očaja izazvanom savremenim društvenim razvojem. Savremena modernizacija je donijela mnogo više problema o kojima su pisali mnogi mislioci. Jedan od najvažnijih problema je „rizično okruženje“ koje utiče na veliki broj ljudi ili na sve, kao što su naprimjer ekološka kriza ili nuklearni rat. Da bi bilo sigurno, moderno društvo mora uspostaviti balans između povjerenja u društvene institucije i prihvatljivog rizika.

Ako se gleda iz ugla modernosti, industrijska društva su zastarjela, a iz njih su nastala društva rizika.¹⁸ Novo društvo nije opcija koju neko može birati ili odbaciti, ono nastaje sa automatiziranim procesom modernizacije koji ne gleda na posljedice, kreirane tim razvojem. Uvijek je bilo rizika, ali sadašnji su ipak mnogo drugačiji. Prije su ljude i društva ugrožavali vanjski rizici (glad, suše) koji nisu direktno vezani za ljudsko djelovanje. Savremeni rizici su proizvedeni, a rezultat su znanja i tehnologija (ekološki, zdravstveni rizici, zagađenost, nuklearni programi, globalno zagrijavanje, hemijski pesticidi u poljoprivredi...). Tako rizici zahvataju sva društva i imaju globalne posljedice. Sve to ima uticaj na pojedince i društvo koje se kreće u smjeru nepoznatog.

Šta je inovacija?

Inovacija u širem smislu riječi predstavlja novi način pristupa ili rješavanja problema i zadataka u različitim područjima ljudske djelatnosti (umjetnost, nauka, privreda, upravljanje, pravo...). U užem smislu riječi, inovacijom se smatra novi način rješavanja problema i zadataka u privredi (tehnicima, proizvodnji, organizaciji, preduzeću, marketingu...). Posebna vrsta inovacija su *izumi*, koje karakteriše apsolutna novost. Izumi su nova rješenja čija primjena nije službeno registrovana još nigdje u svijetu. Fundamentalna istraživanja rezultiraju naučnim otkrićima. Primijenjena istraživanja i razvojna istraživanja naučnih centara, laboratorija i razvojnih timova mogu rezultirati inovacijama.¹⁹ *Izumi* su inovacije koje se štite patentom. Inovacije su često rezultat organiziranih istraživanja stručnih timova jakih korporacija, ili male, inventivne i motivisane grupe eksperata u

¹⁸ Anđelko Milardović, „Noćna mora globalizacije“, Vjesnik, hrvatski politički dnevnik, On-Line, Zagreb, 1. veljača, 2007. Autor je voditelj Centra za politološka istraživanja (www.cpi.hr).

¹⁹ Inovacije mogu biti profesionalne i amaterske. Mogu nastati u radnom odnosu ili su rezultat individualnih inovatora.

preduzećima, laboratorijima i naučnim institucijama.

Fundamentalna istraživanja mogu rezultirati epohalnim saznanjima. Kad se to ostvari, to nisu *inovacije*, već “naučna otkrića” koja se ne mogu prisvajati i pravno štititi, nego su zajednička svojina čovječanstva. *Primijenjena istraživanja* imaju rezultat tehnologije koje će imati širu praktičnu primjenu. *Razvojna istraživanja* su usko ciljana istraživanja u okviru razvoja novih proizvoda, uređaja, tehnologija, materijala.

Radost stvaranja je jedna od najsnažnijih emocija. Inovacija služi kao bolje i jeftinije rješenje u proizvodnji, zbog ljepšeg dizajna, prikladnijeg pakovanja.²⁰ Za stvaranje *inovacije* potrebna je posebna nadarenost. Proces stvaranja kvalitetnog i ozbiljnog inovacijskog projekta je dug, skup i komplikovan posao, i zahtijeva profesionalni i stručni rad. *Patentom* se štiti pronalazak ili izum, koji je novo rješenje tehničkog problema, koje još nije registrovano u svjetskoj patentnoj bazi.²¹ U BiH i zemljama nastalim raspadom bivše Jugoslavije, preko 90 posto patenata prijavljuju individualni inovatori. U svijetu patente uglavnom prijavljuju firme i institucije.

Inovacije su neophodne za konkurentnost svake privrede. Uvođenje novih i poboljšanih tehnologija, proizvoda i usluga pretpostavka je opstanka na svjetskom tržištu razvijenih privreda i privreda u tranziciji. U BiH djeluje veliki broj inovatora koji su svojim inovacijama ostvarili zapažene rezultate na međunarodnim izložbama inovacija, ali nisu cijenjeni u državi.²²

Ulrich Beck, u svojoj knjizi *Pronalaženje političkog. Prilog teoriji refleksivne modernizacije*, razjašnjava specifičnosti svoje teorijske perspektive koja se temelji na više sociokulturalnih analiza što se formiraju u dijagnozi vremena u kojem živimo. On raspravlja o ljubavi, individualizaciji, dilemi, socijalnoj nejednakosti, ekologiji, privredi, politici, odnosno o svim sferama koje su obuhvaćene pojmom *refleksivne modernizacije*. Temelj cijelog projekta jeste ideja o tranziciji iz prve moderne u drugu, odnosno tranzicija iz jednostavne

²⁰ Inovirani pristup u organizovanju i ponašanju firme stvorio je od beznačajne firme transnacionalni lanac restorana MC DONALDSA.

²¹ Patent se ne bavi detaljima rješenja, detaljno razrađena rješenja, radionička dokumentacija, te postupci u tehnologiji proizvodnje, opisi i dokumentacija o alatima, kontroli i uključuju se u komplet dokumentacije kojim se definira detaljno znanje i iskustvo, a naziva se “*Know – how*” (znati kako).

²² Asocijacija inovatora BiH. Internet adresa: <http://inovator-bh.com.ba/>

modernizacije u refleksivnu.²³ Ključni pojam Beckova promišljanja jeste pojam **društva rizika** kao druge strane zastarijevanja industrijske moderne. Društvo rizika definiše kao razvojnu fazu modernog društva u kojoj socijalni, politički, ekološki i individualni rizici što ih je izazvala dinamika inovacije sve više otimaju institucijama kontrolu i osiguranje stabilnosti industrijskog društva.

Pojam *refleksivne modernizacije* može se razumijevati kao radikalizacija moderne koja otkriva temelje industrijskog društva, čime se otvaraju putevi u drugačije moderne, protumoderne (*ekološka kriza, fundamentalizam, terorizam, revolucije, vanredna stanja, krize, ratovi, izolacije, međunarodne sankcije, nametanje modela*). Teorija refleksivne modernizacije dovodi u pitanje klasični modernizacijski koncept koji vlada u sociologiji. Ona ukida granice između klasa, porodice, spolnih uloga, privrednih grana, nacija i kontinenata. Noćna strana moderne teži razumijevanju i uspostavi neupitnosti koju refleksivna modernizacija razara. Protumoderna je kombinacija emocija (*mržnja, ljubav, strah, licemjerstvo, nepovjerenje, opijenost, instikti, manipulacije*), praksi, moralnih i etičkih dilema, koje iz njih proizlaze. Problem se pojavljuje u moralnom i etičkom djelovanju u svijetu. *Teorija jednostavne modernizacije* zasniva se na ideji da postoji samo jedan industrijski lik moderne koji je predstavljao kombinaciju potrošačkog društva i demokratije. *Refleksivna modernizacija* pokazuje da postoje putevi u različite moderne.

Nakon sloma istočnog bloka, raspale su se stare sigurnosti industrijske epohe. Razlike između jednostavne i refleksivne politike Beck primjenjuje na službenu politiku, subpolitiku i na uslove politizacije, a zapostavlja se manipulacija. Politika jednostavne moderne kreće se unutar sistema pravila igre industrijskog i socijalnog društva nacionalne države, suprotnosti rada i kapitala, interesnih suprotnosti udruženja i političkih stranaka. Tradicionalna država i cijeli niz institucija (klasne stranke bez klasa, vojske bez neprijatelja...), egzistiraju na političkoj sceni. Njihovi se zadaci moraju redefinisati. Moderno društvo omogućava građanskom društvu da kreira politiku odozdo. Suština sadašnje politike jeste sposobnost samoorganiziranja koja počinje u lokalnoj sredini (od škole, stambenog objekta, ulice, naselja, saobraćaja, preduzeća, univerziteta...). Cijela mreža udruženja

²³ On objašnjava teoriju *refleksivne modernizacije* u okviru teorije društva rizika. (Ulrich Beck, *Pronalaženje političkog. Prilog teoriji refleksivne modernizacije*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2001.)

i grupa postoji i djeluje nasuprot države, kao tzv. *civilno društvo*. Više ne postoji samo jedan centar koji planira, kontroliše i upravlja.

Zadatak sociologije je da se prilagodi vremenu i odgovori na savremene izazove i promjene koje nastaju. Sociologija se mora osloboditi svih stečenih i naslijeđenih misaonih obrazaca i modela. Zadatak sociologije jeste da se i sama mijenja, ukoliko želi spoznavati i objašnjavati društvene promjene. *Administrativna sociologija* postaje simbol industrijskog društva i institucija koje su zastarjele. Kada je društvo samokritičko, nekritička sociologija postaje pogrešna, a kritička konformistična.

Inovacije u BiH

Nakon rata 1992-1995. godine u BiH se postavlja pitanje inovacija i modernizacija u svim oblastima društva. Mnoge stvari su prihvaćene bez kritičkog pristupa i preispitivanja onog što je od strane međunarodne zajednice i raznih organizacija nuđeno ili nametano. Mnogi programi koji su pompezno najavljivani trošenjem sredstava prestali su postojati. Svašta se nudilo da uđe u obrazovni sistem. Zapostavila se tradicija i pozitivna iskustva iz ranijeg perioda. Uvedeni su predmeti i programi koji su opteretili nastavu. Obrazovni sistem je napravljen tako da se više posvećuje pažnje prosječnim učenicima i studentima, radi se na inkluziji, a potpuno zapostavlja rad sa darovitom i talentovanom djecom i studentima. Po inovatorima, pronalazačima i talentima može se prepoznati država i oni mogu dati svoj doprinos izlasku iz krize i afirmisati BiH u svijetu. Potrebno je formirati fond za investiranje u inovacije i izume.

Inoviranje u političkom sistemu je blokirano Dejtonskim mirovnim sporazumom iz 1995. godine i nedostatkom volje aktuelnih vlasti koje su ograničene i zarobljene entitetima. Formalno shvaćena i nepotpuna demokratija sa nerazvijenim ili neaktivnim građanstvom, sputava inicijative i akcije da se bilo šta riješi, inovira i unaprijedi. Dometi etnodemokratije su ograničeni. Modernizacija ustavnog sistema u smislu njenog šminkanja je nedovoljna. Izvjesna šansa za modernizaciju BiH je prihvatanje evropskih standarda, odnosno približavanje Evropi i prijem u NATO i Evropsku uniju. Modeliranje BiH po evropskim standardima trebalo bi je učiniti modernijom, savremnijom, racionalnijom, efikasnijom i jeftinijom državom. Kao da cilj promjena nije bio i popravljjanje standarda života građana.

Savremena sociologija i nove vrste sociologije kao što su ekonomska sociologija, sociologija inovacija i sociologija građevinarstva, koje su nastale kao odgovor na sve veću diferencijaciju društva, mogu odigrati važnu ulogu u kreiranju i oblikovanju stabilne i napredne društvene strukture koja će počivati na znanju, inovacijama, izumima i modernizacijama. Do razvoja savremenog društva došlo je zahvaljujući brzom razvoju nauke i tehnologija. Pod uticajem globalizacije nastala je masovna kultura. Informacijska društva, važnost informacija, znanja, društvenih mreža su pojmovi koji se nalaze u centru procesa modernizacije.

Zaključak

Inovacije i političke modernizacije su postale relnost i potreba. U svijetu koji se brzo mijenja, sve države, politički sistemi, institucije, političke organizacije, stranke, preduzeća moraju se prilagoditi vremenu i zadržati modernost. Oni koji ne uspiju ostati moderni u svom vremenu - zaostaju u idejama, inovacijama, modernizacijama i savremenim organizacijama... Vrijeme gazi one koji ne uspiju urediti svoja preduzeća, državu, stranku, instituciju... Sve se više pokazuje da se ljudi novog doba više kreću i brže žive. Ideje, inovacije, izumi i modernizacije su dostupni i preuzima ih i primjenjuje onaj ko je sposoban i ima kapacitete. U nauci i tehnicima je to naučno-tehnički potencijal. Brzina prihvatanja i primjene inovacija i modernizacija govori o razvijenosti društva. Što brže prihvata promjene, to je organizovanije i efikasnije. Pred BiH su veliki izazovi i moraće se brže prilagođavati promjenama koje nastaju u svijetu i okruženju. Na njenim granicama je Evropska unija. Zato su potrebne brze promjene, prihvatanje evropskih standarda i oslobađanje teške prošlosti. Modernizacija države, ustava i institucija je više nego potrebna. Tek sa boljom i efikasnijom unutrašnjom strukturom, država bi imala bolju perspektivu, a građani bolji standard.

Literatura

- Tomić Stojan, "Socijalne inovacije i političke modernizacije", Treći program Radio-Sarajeva, jul, avgust, septembar, 1984., br.46, str.185-232.
- Anton Miloš, "Organizacija i automatizacija", Treći program Radio-Sarajeva, jul, avgust, septembar, 1984., br.46, str. 238-266.
- Bauman, Z., *Tekuća modernost*, Naknada Pelago, Zagreb, 2011.
- Entoni Gidens, *The Consequences of Modernity*, Cambridge, Polity Press, 1990.
- Entoni Gidens, *Sociologija*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2005.
- Ulrich Beck, *Pronalaženje političkog. Prilog teoriji refleksivne modernizacije*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2001.
- Kalanj Rade, "Dimenzije modernizacije i mjesto identiteta", *Socijalna ekologija - časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*, Zagreb, br.2-3, 2007., str. 113-156.
- Milardović Anđelko, "Ksenofobija - drugo lice druge moderne", Vjesnik on-line, hrvatski politički dnevnik, Zagreb, 4.listopada 2007.
- Centar za politološka istraživanja - www.cpi.hr
- Milardović Anđelko, "Noćna mora globalizacije", Vjesnik, hrvatski politički dnevnik, Zagreb, 1.veljače, 2007. *Autor je voditelj Centra za politološka istraživanja* (www.cpi.hr).
- Milardović Anđelko, "Politička modernizacija", Vjesnik, hrvatski politički dnevnik, Zagreb, 13. ožuljak 2008., *Centar za politološka istraživanja* - www.cpi.hr
- Mašić Petar, "Politička modernizacija u eri globalizacije", *Srpska politička misao, Beograd*, 2004, br. 1-4, str. 83-110.
- Goroslav Keller, "Izazovi promjena", *Epoha*, časopis za kulturu komunikacija, Zabreb, br.62, svibanj 2006.
- Karajić, Nenad, "Politička modernizacija. Prilozi sociologiji Hrvatskog društva", Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb 2000.
- Cifrić, Ivan i saradnici, *Društveni razvoj i ekološka modernizacija*, Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb 1998.
- Pusić, Vesna, *Demokracija i diktature. Politička tranzicija u Hrvatskoj i jugoistočnoj Europi*, Durieux, Zagreb 1998.
- Radivojević Radoš, *Tehnika i društvo*, Fakultet tehničkih nauka, Novi sad, 2003.
- Groslov Keeler, *Izazovi promjena*, EPOHA, časopis za kulturu komuniciranja, br.55, Zabreb; Internet adresa www.epoha.net/62/groslov

(25.03.2008).

Čaldarović, O. (1990) "Suvremena sociologija i moderno društvo"
U Kalanj, R. (ur.) *Modernost i modernizacija*. Zagreb: Hrvatsko
sociološko društvo.

Asocijacija inovatora BiH. Internet adresa: [http://inovator-bh.com.
ba/](http://inovator-bh.com.ba/)